

עניין: אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר

סנהדרין קט.

אותו אצל קיר נטוי ודוחין אותו עליו ובאים ונוטלין את ממונו דרש רבא מאי דכתיב ^א חתר בחשך בתים יומם חתמו למו לא (ראו) [ידעו] אור מלמד שהיו נותנים עיניהם בבעלי ממון ומפקדים אצלו אפרסמון ומניחים אותו בבית גניזהם לערב באים ומריחין אותו ככלב שנא' ^ב ישוּבו לערב יהמו ככלב ויסוכבו עיר ובאים וחותרים שם ונוטלין אותו ממון ^א ערום הלכו ^ב מבלי לבוש ואין כסות בקרה ^א חמור יתומים ינהגו יחבלו שור אלמנה ^א גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו ^א והוא לקברות יוכל ועל גדיש ישקוד ^א דרש ר' יוסי בציפורי אחרתין ההיא ליליא תלת מאה מחתרתא בציפורי אתו וקא מצערי ליה אמרו ליה יהבית אורחיה לגנבי אמר להו מי הוה ידענא דאתו גנבי

תהלים לט

לְמַנְצַח לַיְדִיתוֹן מִזְמוֹר לְדָוִד: אִמְרַתִּי אֲשֶׁמְרָה דְרַכִּי מַחֲטָא בְלִשׁוֹנִי אֲשֶׁמְרָה-לְפִי מַחֲסוֹם בְּעַד רִשְׁעִי לִגְדִי: נֶאֱלַמְתִּי דוֹמִיָּה הַחֲשִׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֲבִי נֶעֱכַר: חֶסֶד-לִבִּי וּבְקִרְבִי בְהִגִּי תַבְעֵר-אֵשׁ דְּבִרְתִּי בְלִשׁוֹנִי: הוֹדִיעֵנִי יְהוָה וְקִצֵּי וּמִדַּת יָמֵי

דברים אחדים לחיד"א דרוש י"ב

בן יהודע

שם. אמרה ומהאי קרא אמרה כי ישרים דרכי ה' לריקים ילכו צם. הקשה הגאון חיד"א ז"ל בדבנים אחדים דף נ"ט מהא דסנהדרין דף ק"ט, דרש רבי יוסי בלפורי האי דרשה דחתר בחשך בתים ואחרתין ההיא ליליא תלת מאה מחתרתא בלפורי ע"י ריח אפרסמון שהיו מריחין ויודעים היכן ממונם מונח, וקא מלערו לר"י על זאת דא"ל יהבת אורחי לגנבי, אמר להו מי הוה ידענא דגנבי אחוץ, ואמאי לא השיב להם מהאי קרא, וכמה דאסיק ריב"ז והול"ל יש לי רב הוא ריב"ז דעמד בספק הזה ואסיק למימר ע"ש. וג"ל בס"ד ריב"ז שאני שהיה דורש הלכות, ולהכי אסיק דשפיר מלי להגיד ההלכות כולם כמו שהם, ולא יחוש, אבל ר"י אמר דבר זה למדרש הכתיב ולא ללמד הלכות הוא. בא :

עוד, ויתלמדו ונהו דלא הוו ידעי. ובכגון זו, דאיכא מאן דידע, יש לאומרו, דלא לימרו אין ת"ח בקיאים במעשנו, וצדיקים ילכו בס. אבל כבי הא דר' יוסי, היא מילתא דעל הרוב כדור הזה אין גם אחד דידע לה. וכבי האי גונא אין לאומרה, הגם דכזה מתפרש פסוק כהיה דחתר בחשך בתים. אמנם, אי קים ליה בגויהו דלאו גנבי (נינהו) יש לאומרה, וכדרשה ר' יוסי, וגם רבא דרשה אחר שאירע בימי ר' יוסי דאחרתו ש' בתי. משום דרבא קים ליה בהו דלאו גנבי נינהו: וזוהו כונת הכתוב, אמרתי, אשמרה דרכי מחטוא בלשוני, כדתנן, חכמים הזהרו בדבריהם, שמא מתוכם ילמדו לשקר. ואף גם זאת, אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לגנדי, כהיה דר' יוסי, דיש לחוש לגנבי, צריך שלא לומר, ודוק בעוד רשע, אבל אי קים ליה שאינו רשע, שרי, כדרשה רבא, כאמור. נאלמתי דומיה החשיתי מטוב, אף דכזה יתבאר פסוקי תורה, כגון, חתר בחשך וכו', עכ"ז, החשיתי מטוב, אין טוב אלא תורה. וכאבי נעכר, דע"כ גברו הרשעים למנוע תורה. אמנם, כשיהיה מציאות ריב"ז, דודאי כבר הדבר נודע לאיזה מהרמאים, אלא שיתפרסם יותר, ויש צער, שיאמרו אין ת"ח בקיאים, אז שרי לאומרה, כריב"ז, וז"ש, אמנם, אם חס לבי בקרבי, כשאיני אומר, וזהו, חס לבי בקרבי, שהם דברים כלב, ואוי אם לא אומר, דיאמרו אין ת"ח בקיאים, ואם אומר יתפרסם. וז"ש, בהגיגי תבער אש, דהאש כבר בעולם, ותבער, שילמדו אחרים. אז, דברתי בלשוני, ואני סומך על פסוק, כי ישרים וכו', כריב"ז:

ובאופן אחר אפשר לפרש, במ"ש פרק הספינה, ת"ר, אין עושין את המחק צדו אחד עבה וצדו אחר קצר, ולא ימחוק בכת אחת, שהמחוק בכת אחת רע למוכר ויפה ללוקח. ולא ימחוק מעט מעט, מפני שרע ללוקח ויפה למוכר, ועל כלן אמר ריב"ז, אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר, אוי לי אם אומר, שמא ילמדו ממני הרמאים, ואוי לי אם לא אומר, שמא יאמרו הרמאים אין ת"ח בקיאים במעשינו. אמרה או לא אמרה, א"ר שמואל בר רב יצחק, אמרה, ומהאי קרא אמרה, כי ישרים דרכי ה', צדיקים ילכו בס ופושעים יכשלו בס. והנה, בסנהדרין דף ק"ט אמרו, דרש רבא, מאי דכתיב, חתר בחשך בתים, יומם חתמו למו, לא ראו אור. מלמד, שהיו נותנין עיניהם בבעלי ממון, ומפקדים אצלו אפרסמון ומניחים אותו בבית גניזהם, לערב באים ומריחים אותו ככלב, שנאמר, ישוּבו לערב יהמו ככלב ויסוכבו עיר, וחותרים שם, ונוטלין אותו ממון וכו'. דרשה ר' יוסי בציפורי, אחרתון ההוא ליליא תלת מאה מחתרתא בציפורי. אתו וקמצערי ליה, אמרו ליה, יהבית ארחא לגנבי, אמר להו, מי הוה ידענא דאתו גנבי. ויש להבין, אמאי ר' יוסי לא השיב להם, דבכגון זו נאמר, צדיקים ילכו בס ופושעים יכשלו בס, וכמה דאסיק ריב"ז, דאמר אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר, ולבסוף אמרה. וזה היל"ל, יש לי רב, ריב"ז, דעמד בזה ואסיק למימריה. ונראה, דבמציאות, ריב"ז הוה קים ליה, דודאי נמצא כזה אצל הרמאים, וכמו שאמר, אוי לי אם לא אומר שמא יאמרו אין ת"ח בקיאים במעשנו. אלא, דעל ידי אמירתו יתפרסם